

Waar gaat het over?

We constateren dat heel veel monumentale bomen er slecht aan toe zijn, Om het park als cultureel erfgoed in stand te houden is het noodzakelijk om nu een ingrijpende verjonging van het bomenbestand te realiseren. Maar kan het ook minder ingrijpend! Drie verschillende sprekers geven hun mening! Wat is uw mening?

We constateren dat de jeugd, zeker in een zomer zoals deze, graag en veelvuldig gebruik maakt van het Sonsbeekpark.

Maar doorgaans wel op hun eigen manier. De reguliere bezoeker maakt een mooie wandeling door het park, kinderen kijken naar de eendjes en de zwanen.

Jongeren komen om te chillen, vuurtje stoken, blowen, picknicken en 'Pokémon Go' te spelen, een heel ander gebruik vergeleken met de oudere generaties. Krijgen jongeren een kans om van het prachtige park te gaan houden (zonder het af te breken)? Hoe ziet u dat?

Colofon

Het Bulletin VVS is een uitgave van de Vrienden van Sonsbeek, Zypendaal en Gulden Bodem en van Molenplaats/Bezoekerscentrum Sonsbeek. Het Bulletin verschijnt vier keer per jaar.

Het wordt gratis toegestuurd aan de leden van de Vereniging Vrienden van Sonsbeek. ISSN 1567-1054. Oplage 800 stuks.

Redactie (ad interim):

Gerard Herbers
Rob van Otterloo
Simon van den Bergh

Adres redactie:

info@parksonsbeek.nl

Vormgeving en druk:

Coers & Roest
ontwerpers bno |
drukkers, Arnhem

Vorige nummers vindt u op de website www.parksonsbeek.nl onder > Nieuws.

Reden retourzending:

Postcode:

Plaats:

Naam:

Strat:

Het correcte adres is:

6814 CL Arnhem.

te sturen naar: Vrienden van Sonsbeek, Zypendaalseweg 24a,

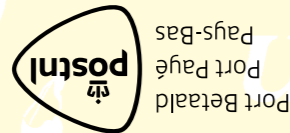
loppe terug

en het blad 'retour afzender' of deze strook in een enve-

vriendelijk zijn om hieronder de juiste gegevens in te vullen

Mogelijk is de adressering niet juist. Wilt u in dat geval zo

Retour afzender/adreswijziging

Port Betaald
Port Payé
Pays-Bas

De Vereniging van Vrienden van Sonsbeek, Zypendaal en Gulden Bodem wil een klankbord zijn voor de bezoekers van de monumentale parken en voor de eigenaar van de parken, de Gemeente Arnhem. Het doel van de Vereniging is mee te werken aan de instandhouding en verfraaiing van de parken Sonsbeek, Zypendaal en Gulden Bodem. Vrienden van Sonsbeek ondersteunt Molenplaats Sonsbeek financieel met een vaste bijdrage per lid.

De contributie per lid bedraagt per jaar:

voor particulieren € 13,50, voor verenigingen € 35 en voor bedrijven € 50; Bankrekeningnummer: NL30 ABNA 0406 333 505 t.n.v. Vrienden van Sonsbeek. ANBI: de Vereniging is door de fiscus erkend als culturele 'Algemeen Nut Beogende Instelling', wat inhoudt dat donaties met de factor 1,25 voor de fiscale aftrek mogen worden vermenigvuldigd.

Bestuursleden

Edzard Gelderman – voorzitter (06-36308094), Niels Wildering – penningmeester (06-51829265), Danielle Jansens – promotie / ledenadministratie (06-53402610), Koos de Vos – educatie (m: 06-44556267), Tjada van den Eelaar-de Sitter – Schouwgroep / website (06-20334954), Gerard Nijhuis – parkgidsen (06-53198847),

Bestuursleden per ALV 2017

Simon van den Bergh – bulletin (06-26556820), Roel van Dijk Azn – secretaris, Paul Poelmans – landschapsarchitect, Tom Visser – bestuurslid, Niels van der Graaff – bestuurslid, Herma Wichman – bestuurslid, Annemarie van Velzen – bestuurslid

Adviseurs

Jeroen Glissenaar – Dienst Stadsbeheer, Jeroen Voskuilen – Molenplaats

Ledenadministratie:

Vereniging Vrienden van Sonsbeek, per adres Molenplaats Sonsbeek, Zypendaalseweg 24a, 6814 CL Arnhem, Telefoon: 445 06 60, Email: info@parksonsbeek.nl Website: www.parksonsbeek.nl

MOLEN PLAATS

Sonsbeek Arnhem

Molenplaats Sonsbeek is de nieuwe naam van Bezoekerscentrum Sonsbeek. Molenplaats Sonsbeek wil parkbezoekers bewust maken van de mooie groene kanten van Arnhem door het organiseren van exposities, excursies en evenementen. Molenplaats Sonsbeek geeft informatie over de Arnhemse parken en is een prima startpunt bij een bezoek van de parken Sonsbeek, Zypendaal en Gulden Bodem. Website: www.molenplaatssonsbeek.nl

Bestuur Stichting Bezoekerscentrum Sonsbeek:

Anne Marie van Manen (voorz.), Leon Tjakkes (penningm.), Ton Jansen, Paul Baeten, Ans Meex.

In dit nummer

Voorpagina

Winter in Sonsbeek. Foto van Albert Van Der Weide.

3 De toekomst van Sonsbeek

Het bestuur van de Vrienden van Sonsbeek organiseerde in oktober in de Stadsvilla een conferentie over het toekomstig beheer van het park. Om alle Vrienden te informeren in dit bulletin een weergave van deze interessante bijeenkomst.

Copijn: wat is hier gaande?

Boomdeskundige J'orn Copijn is geschrokken van de ideeën die studenten van hogeschool Larenstein hebben gepresenteerd. Hij meent dat bomen veel langer mee kunnen.

5 Studenten willen pilot

Begin met een pilot, adviseren studenten van hogeschool Larenstein in Velp. Sonsbeek moet terug naar de Engelse landschapsstijl. Die is op enkele kardinale punten verdwenen. Zie ook de achterpagina.

6 Scholieren praten mee

Middelbare scholieren werd gevraagd ideeën aan te dragen na een excursie door het park.

7 Vondelpark: illusies beheren

Het Amsterdams Vondelpark is niet te vergelijken met Sonsbeek. Maar er zijn overeenkomsten, vertelde Quirijn Verhoog, ontwerper openbare ruimte.

8 Albert Van Der Weide in Sonsbeek

Kunstenaar Albert Van Der Weide heeft sinds november park Sonsbeek gedurende een jaar als werkterrein. In het bezoekerscentrum is er een wisselexpositie.

9 Afscheid Bart Lichtenberg

Parken-ambtenaar Bart Lichtenberg heeft een andere functie gekregen. Tijdens een bestuursvergadering gaf hij een beeld van zijn activiteiten.

10 Bestuursleden

Nieuwe bestuursleden voor de Vrienden van Sonsbeek. En: Het park heeft nu drie gemarkeerde (hard)looproutes.

11 Beweegroutes gemarkeerd

.....?????

Achterpagina

Uitnodiging voor de conferentie van oktober 2016 met plattegrond bij het plan van studenten Larenstein (zie pag.6)

De toekomst van park Sonsbeek

Vrienden brengen met conferentie late discussie op gang

Het klinkt wat pathetisch maar het is de harde werkelijkheid: de toekomstige inrichting van park Sonsbeek ligt onder het vergrootglas.

Nogal wat oude bomen zijn er slecht aan toe en de gemeente, eigenares van het park, koestert plannen om op redelijk korte termijn een flinke sanering toe te passen. In de visie van de gemeente is het daarom nodig op korte termijn te beginnen met het saneren van oude, slechte exemplaren om vervolgens te bezien welke maatregelen verder nodig zijn. Liefst 85% is al ouder dan 100 jaar.

Tijdens een begin oktober door de Vrienden van Sonsbeek georganiseerde conferentie in de Stadsvilla ging het hierover. Deze bijeenkomst kreeg een onverwachte wending. Dat was te danken aan een inleiding door boomdeskundige Jørn Copijn. Hij kegelde het belangrijkste uitgangspunt

van de gemeente omver: dat beukenbomen gemiddeld na 150 jaar de geest geven. Copijn, internationaal gezaghebbend, beweert dat beuken wel 300 jaar kunnen worden. Mits ze goed worden onderhouden. En daar schort het zijns inziens in Sonsbeek hier en daar aan.

Het is kort dag. De Vrienden van Sonsbeek hebben met deze conferentie een soort advies uitgebracht aan de gemeente en de politiek neemt dit jaar een besluit. Waarover dat besluit precies gaat is niet duidelijk omdat er nog geen voorstel ligt. Sinds de bijeenkomst in de Stadsvilla lijkt het tijd voor een duidelijke visie. Wethouder I. van Burgsteden (CDA) hield de boot af. Gebeurt dat echter niet dan doet de gemeente geen recht aan het kroonjuweel van de Arnhemse parken waarover ze in ongeveer elke folder zelf zo hoog opgeeft.

Nieuw voor de Vrienden is dat middelbare scholieren om een inbreng is gevraagd. Enkele tientallen jongens en meisjes konden tijdens de conferentie hun ideeën en wensen kenbaar maken. Het ligt voor de hand dat de vereniging meer gaat doen met deze interessante bron. Jongeren zijn immers een belangrijke categorie gebruikers van Sonsbeek.

Voorzitter Edzard Gelderman van de Vrienden van Sonsbeek was aan het slot van de conferentie zo opgetogen over de resultaten dat hij de wens uitsprak er een vervolg aan te geven. En bomdeskundige Copijn kreeg te horen dat hij gezien zijn interessante inbreng op een nieuwe uitnodiging van de Vrienden kan rekenen.

In dit bulletin treft u een weerslag aan van de conferentie.

Rob van Otterloo

Hij gooide een rotsblok in de Sonsbeekvijver, J'orn Copijn, prins der Nederlandse boomdeskundigen. De gemeente Arnhem hoeft niet te beginnen met grootscheepse sloop van bomen in het park omdat ze te oud worden, beweert hij. Het 'groene goud' moet beter worden onderhouden. En nog belangrijker: beuken kunnen wel de dubbele leeftijd halen van wat de gemeente zegt: geen 150 maar 300 jaar.

Copijn: 'Wat is er met Sonsbeek gaande'?

Vurig verdediger en beschermer van oude bomen J'orn Copijn zei het op 4 oktober in de Stadsvilla in Sonsbeek maar direct: hij was zich rot geschrokken van de voorstellen die door studenten van Hogeschool Larenstein bij de gemeente zijn aangedragen voor het toekomstig

onderhoud van het park. De problemen zijn helemaal niet zo groot als ze worden voorgesteld. De duizenden beuken in Sonsbeek zijn niet na anderhalve eeuw 'op'. Met een goede verzorging kunnen die wel het dubbele halen. Copijn, in binnen- en buitenland erkend als deskundige als

het gaat om verzorging en behoud van bomen, nam daarmee een radicaal standpunt in dat niet in de lijn lijkt te liggen van de ideeën die onder Arnhemse ambtenaren en op het stadhuis leven. "Wat is hier met het park gaande?" had hij zich afgevraagd na bestudering van de voorstellen

en een rondgang door het park. Zijn pleidooi kwam er in grote lijnen op neer om de natuur meer haar gang te laten gaan en maatregelen te nemen die dat bevorderen. Dat advies beviel de Sonsbeekvrienden in de zaal wel: als enige van de sprekers kreeg Copijn open doekjes.

Opdracht gemeente

De inmiddels afgestudeerde Larensteiners die de gemeente van advies hebben gediend, gaven zich niet zomaar gewonnen. Hun opdracht

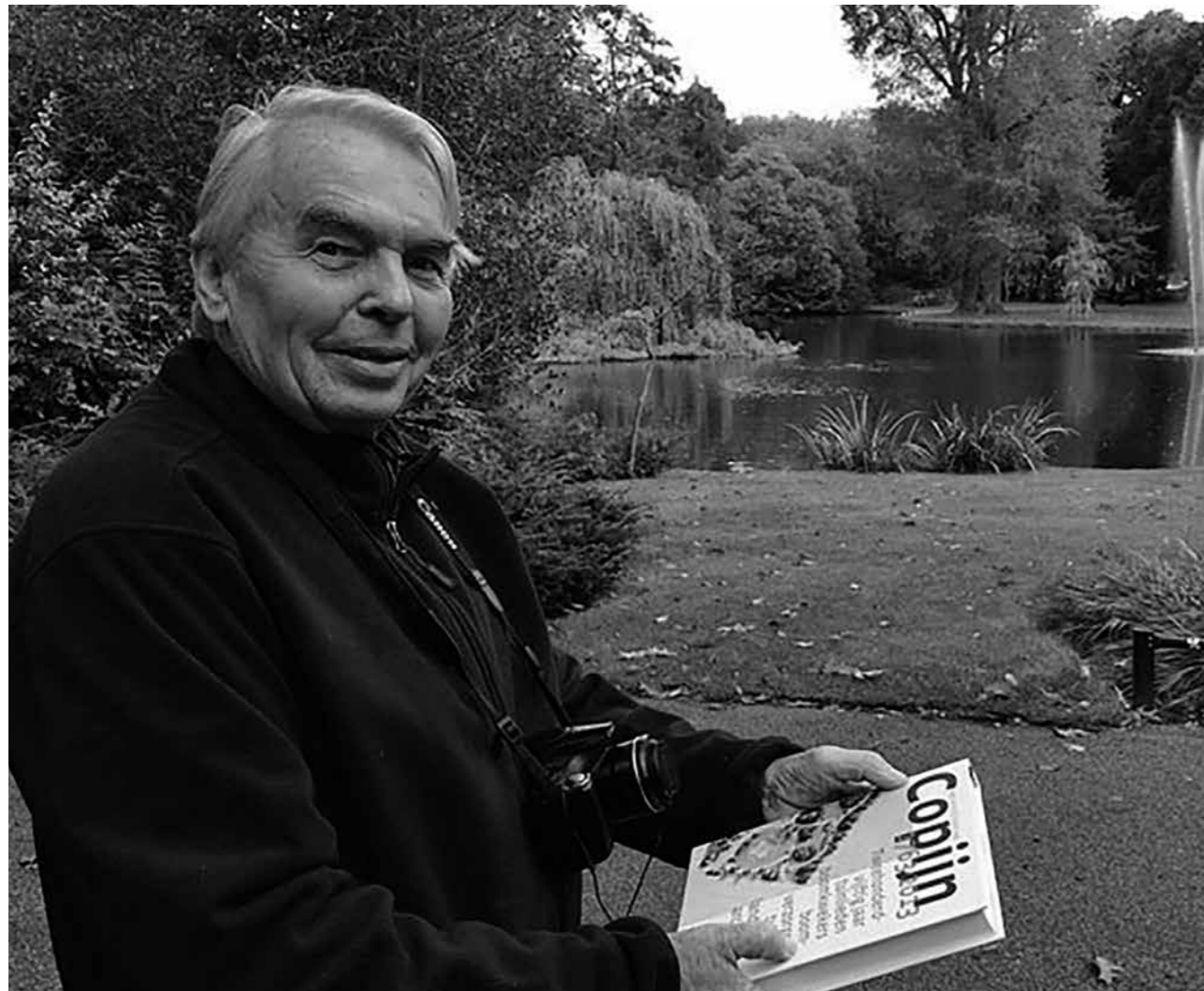
was: onderzoek hoe het bomenbestand eraan toe is, geef aan hoe je de komende jaren een aanzet zou geven voor vervanging en hou rekening met het uitgangspunt dat Sonsbeek een landschapspark is wat verplichtingen oplegt.

Die context beviel Copijn niet. Hij meent dat ontwikkelingen die door de jaren heen zijn ontstaan niet rigoureuus mogen worden weggekap. Voorbeeld: het eiland in de Grote Vijver. De studenten adviseren een

ingrijpende restauratie, terug naar de oorsprong. Copijn wees op de romantiek die is ontstaan door omgevallen bomen waar aalscholvers in de zon hun vleugels laten drogen en de opgroeiende bossages van rododendrons.

Ondergroei

De boomdeskundige had geconstateerd dat de onderhoudsstaat van een aantal monumentale bomen te wensen overlaat. Soms alleen al doordat er een verhard pad tegenaan

is gelegd waardoor geen behoorlijke ondergroei kan ontstaan. Die is volgens Copijn fundamenteel voor een boom om een noodzakelijke symbiose te kunnen aangaan met de begroeiing op de begane grond en schimmels onder het aardoppervlak. De ondergrond van sommige bomen is zo aangestampt door mens en dier (koeien, red.) dat ook daar slechte vooruitzichten bestaan. Plaats hekken rond bomen die je wilt behouden en waar publiek en dier te dicht bij komen, adviseerde hij.

Copijn waarschuwde ervoor het huidige karakter van Sonsbeek met z'n

fraaie, grote bomen niet te grabbel te gooien. Dat gebeurt als voor de goedkoopste manier van vervanging wordt gekozen: kleine, kaarsrechte boompjes van een kwekerij.

Hij pleitte ervoor monumentale exemplaren die sneuvelen te vervangen door bomen van eenzelfde kaliber die elders op Arnhems grondgebied staan. De huidige techniek maakt dat soort transplantaties prima mogelijk.

Kwaliteiten

Toen hij hoorde dat de gemeente bomen als de zwarte els en de

esdoorn laat verwijderen omdat die niet in park Sonsbeek thuis zouden horen, ontplofte de boomdeskundige ongeveer. Hij wees op de kwaliteiten van deze soorten: de hoogte en de leeftijd die ze kunnen bereiken.

Nog een advies: afgevalen bladeren onder bomen moeten niet zoals nu voortdurend worden verwijderd. Blad dat op de grond ligt, is de goedkoopste natuurbeheerder van het park, gaf hij de Arnhemmers mee.

Het motto van Copijn: 'Oude bomen zijn niet fout, ze zijn het groene goud'.

Bomenbeheer blijft achter, pilot gewenst

Afstuderende studenten Larenstein brengen advies uit

Het bomenbeheer in park Sonsbeek komt op dit moment niet veel verder dan het ingrijpen bij calamiteiten. Alleen als een of meer bomen ter aarde storten of zo ziek of gevaarlijk zijn dat handhaving niet mogelijk is, gebeurt er iets. Stelselmatig onderhoud en vernieuwing zijn noodzakelijk. De oorspronkelijke stijl van het park moet weer worden hersteld. Begin met een pilot op een plek waar het oorspronkelijk parkontwerp verloren is gegaan.

Die conclusie trekken twee studenten van Hogeschool Larenstein in hun afstudeerscriptie.

Vincent Huppelschoten en Sjoerd Willems zijn inmiddels met een diploma op zak het volle leven ingestapt. Zij kregen van de gemeente Arnhem een nauw omschreven opdracht. Uitgangspunt is, meldde de gemeente, dat 85% van de bomen in Sonsbeek ouder is dan 100 jaar.

Daarom is er tijdig een restauratieplan nodig om straks niet te worden verrast door een vloed van te vervangen krakkemikkige exemplaren.

Inventarisatie

De Larensteiners inventariseerden de soorten en de staat waarin zowel groepjes als solitaire exemplaren plus de bossen verkeren. Tegelijk beoordeelden zij op welke locaties na jaren van uitgesteld onderhoud het ontwerp in het gedrang is gekomen, zoals de zichtlijnen.

Die plekken, een aantal lanen en boomgroepen, plus het eiland in de Grote Vijver, zijn op een kaartje aangegeven. Het herstel van een van deze locaties is aanbevolen als eerste stap. Daarbij moet een plan worden uitgewerkt dat aangeeft wat de komende vijf jaar aan onderhoud moet worden verricht, vervolgens binnen vijf tot tien jaar en ook wat op langere termijn nodig zal zijn.

Over het bosgedeelte hoeft niemand zich zorgen te maken, want daar is sprake van natuurlijke verjonging. Wel dreigen zomereiken in het beekdal te worden verdrongen door beuken en hebben lanen soms niet meer de kwaliteit die wenselijk is. Ook wordt in het rapport vermeld dat sommige soorten bomen niet in het park thuis horen en dus moeten worden omgezaagd. Daar is al een begin mee gemaakt.

Vanuit de zaal kwam de vraag of de kruiden in Sonsbeek ook zijn geïnventariseerd. Dat is niet gebeurd.

Bij het rapport van de Larensteinstudenten hoort een plattegrond waarop is aangegeven welke locaties volgens hen in aanmerking komen om onder handen genomen te worden. Zie daarvoor de achterpagina.

Sonsbeek moet voor iedereen blijven

Scholieren leggen op verzoek van Vriendenbestuur hun wensen op tafel

Publieke discussies over de inrichting van park Sonsbeek speelden zich tot nog toe voornamelijk af onder oudere Arnhemmers. De Vrienden van Sonsbeek hadden er tot voor kort geen vorm voor bedacht om jongeren een stem te geven. Dat is nu veranderd.

Voor de conferentie van 4 oktober waren enkele tientallen jongens en meisjes van middelbare scholen uitgenodigd. Ze gingen een kijkje nemen in het park, kregen daar informatie en stelden lijstjes op met wensen en ideeën.

Deelnemers aan een van de twee groepen wilden kunnen zwemmen in Sonsbeek, vaste barbecues, 's avonds meer licht op plekken waar ze graag komen, een voetbalveldje, een overdekte ruimte misschien op de Ronde Weide, meer bankjes en betere fietsvoorzieningen.

Een tweede groep trok de conclusie dat Sonsbeek een park moet blijven voor iedereen. Dat lukt alleen met respect voor alle groepen bezoekers. Ze pleitten voor (meer) vuurschalen om alle kleine vuurtjes en barbecues op de Grote Weide te beperken, meer plattegronden bij toegangspaden en eettentjes met spullen die voor een scholier betaalbaar zijn. Voor scholieren omdat er rond Sonsbeek verschillende onderwijsinstellingen te vinden zijn.

Fietsen in 't park

De scholieren hadden ook wensen wat de paden betreft, in de overtuiging dat ze daar fietsend ruim baan moeten krijgen.

In dit geval kregen ze het deksel op de neus. Fietsen mag eigenlijk helemaal niet in Sonsbeek, dat staat op alle toegangsborden. Wielrijders

worden wel oogluikend toegestaan, mits zij juist bereid zijn rekening te houden met het feit dat het park op de eerste plaats bedoeld is voor wandelaars.

Een zwembad leek de jongedames en -heren met zomerse temperaturen in het achterhoofd ook wel chillen. Maar dat idee werd onmiddellijk getorpedeerd: zoiets past niet in een park dat een Engelse landschapsstijl nastreeft, aldus voorzitter Edzard Gelderman van de Vrienden van Sonsbeek.

Toch was het vragen naar ideeën en wensen aan deze categorie van parkgebruikers hem zo goed bevallen dat daar wat hem betreft een vervolg op moet komen. Al zou het alleen al zijn omdat er twee scholen voor voortgezet onderwijs met enkele honderden potentiële gebruikers/bezoekers aan de rand van het park liggen.

Vondelpark: het beheren van illusies

Het Vondelpark in Amsterdam heeft een paar overeenkomsten met park Sonsbeek. Maar de verschillen zijn veel groter. Zeg maar zo groot als het schaalverschil tussen de hoofdstad van het land en die van Gelderland. Dat wil niet zeggen dat het verhaal van Quirijn Verhoog, ontwerper openbare ruimte in Amsterdam, als onderdeel van de conferentie van de Vrienden van Sonsbeek oninteressant was.

Wie zorg moet dragen voor een park is bezig met het beheren van illusies, luidde de interessante metafoor van Verhoog. Het ontwerp vormt de basis maar van het oorspronkelijk materiaal van het 150 jaar oude Vondelpark zijn nog maar drie oude bomen over. Dat is te wijten aan de hoge (grond)waterstand.

Toen het hoofdstedelijk park in 1997 de status van monument kreeg, was er een enorme onderhoudsachterstand. Sindsdien zijn er miljoenen besteed aan het restaureren en structureren van waterlopen en het aanbrengen van nieuwe begroeiing en bomen. De Vrienden van het Vondelpark hebben daar een financiële bijdrage aan geleverd.

Het grootste verschil is naast de schaal van de in beide gevallen door tuinarchitect Zocher ontworpen parken de ondergrond. Amsterdam is gebouwd op palen, het Vondelpark ligt net als de stad op voortdurend verzakkende veengrond. Sonsbeek heeft over het geheel genomen zand en materiaal dat in de IJstijd in de richting van de Rijn is geschoven als tamelijk stabiele ondergrond.

Het beheer in Amsterdam is een groeiend probleem als gevolg van het toenemende, zelfs massale bezoek, zo vertelde Verhoog. Dat gaat gepaard met grootstedelijke problemen als groepsvorming en vechtpartijtjes. Geprobeerd wordt om de druk te verminderen door het publiek te verleiden ook andere parken te bezoeken.

Stadseconomie

Stadsparken verdienen volgens Quirijn Verhoog alleen al aandacht omdat ze fungeren als een van de motoren van de stadseconomie. Amsterdam heeft daar flink wat geld voor over. Die overeenkomst is er met Arnhem niet, ondanks het feit dat park Sonsbeek in ongeveer elke publicatie van de gemeente de hemel in wordt geprezen als een plaatselijk icoon zonder weerga.

Excursie Vondelpark

Tijdens de conferentie @MijnSonsbeek in oktober was Quirein Verhoog een van de sprekers. Hij hield er een boeiend verhaal over de restauratie van het Amsterdams Vondelpark. Het idee is ontstaan om voor geïnteresseerde leden van de Vrienden van Sonsbeek het Vondelpark te bezoeken met begeleiding van Quirein.

Deze excursie per bus is gepland in mei. Nadere informatie hierover wordt in het volgende nummer van het bulletin vermeld.

Albert kiest park een jaar lang als werkgebied

'Omdat ik Sonsbeek al tientallen jaren fascinerend en meeslepend vind'

Even voorstellen: mijn naam is Albert Van Der Weide, beeldend kunstenaar sinds 1977. Ik woon nabij park Sonsbeek, aan de rand van het Burgemeesterskwartier.

Omdat ik park Sonsbeek al tientallen jaren prachtig, fascinerend en meeslepend vind en omdat ik nieuwsgierig ben naar het geheim van het park, heb ik het plan opgevat om er een jaar lang mijn inspiratiebron en onderzoeksterrein van te maken. Ik wil er meer over weten en die kennis en inzichten vertalen naar mijn werkterrein: de kunst. Dat gebeurt met als werktitel Albert&Sonsbeek.

Wat dit concreet zal opleveren weet ik nog niet. Het kan een expositie worden, een boek, een dansvoorstelling, sculpturen..... Ik ben er onbevangen ingestapt. In de loop van het jaar zullen alle vier seizoenen passeren die zo bepalend voor het park en de gebruikers zijn. Een jaar is net goed, het kan niet korter.

Denkend over Sonsbeek heb ik drie deelgebieden als inspiratiebronnen en onderzoeksterreinen benoemd.

Dat zijn BEWONDEREN, de schoonheid die we direct zien, BEHEREN, het onderhoud en de zorg en BELEVEN, het park als ontmoetingsplaats. Vanuit deze deelgebieden zal ik steeds observeren, reflecteren en creëren. Ik ben vaak in het park en maak foto's, aantekeningen en praat met mensen die vanuit verschillende achtergronden en redenen in het park zijn.

Zoals al mijn projecten is Albert&Sonsbeek klein begonnen. Om het avontuur dat ik meemaak met anderen te communiceren is er

in Molenplaats een kleine tentoonstelling te zien die regelmatig wordt vernieuwd. Dat gebeurt met een prikbord en een kleine tafel.

Ook schrijf ik iedere maand een artikel over het project dat te lezen is op mijn eigen Facebook-pagina en andere websites. De mensen van Molenplaats hebben een mooie folder gemaakt.

Albert Van Der Weide
albert.weide@hotmail.com
06 41574352
www.albertvanderweide.eu

Facebook 6 januari 16.39 uur

In de Steile Tuin, die ommuurd is en waar de resten van wat in de zomer groeide en bloeide decoratief de bittere kou verzachtten, was het stil.

Soms een ouderpaar met kind op zoek naar een Pocamon.

De ommuurde tuin als model voor contemplatie en het handelen. Waar overdag alles kan gebeuren en nadat in de avond de hekken gesloten zijn, in zichzelf kan keren.

Vlak bij de Steile Tuin het populaire Sonsbeek Paviljoen waar ik soms afhaalchinese koop.

Dan begroet ik de medewerker die de bestelling opneemt met 'ni hoa'.

Meer Chinese woorden heb ik niet onthouden.

Aan mijn opvolgers

Ambtenaar Bart Lichtenberg was meer dan 15 jaar beheerder van de Arnhemse parken, dus ook van Sonsbeek. Nu hij een andere functie heeft gekregen, blikt hij tijdens een bestuursvergadering van de Vrienden van Sonsbeek terug.

Sonsbeek is van de Arnhemmers. Dat merk je als beheerder van dit park. Het wezen van Sonsbeek is meer dan de som der delen. Sonsbeek is

een park, maar ook een ontwerp, een icoon, een gevecht, ons onderbewuste; op de achtergrond altijd aanwezig.

Sonsbeek is van de wandelaars, van de koeien, de aanwonenden, de vrijwilligers, aannemers, uitbaters en vooral van het water en de bomen.

Toen ik in 2000 beheerder werd van de parken in Arnhem, vloog het mij af en toe aan. Wat veel verantwoordelijkheid voor 1 mens. Maar ik was niet alleen, Jeroen Glissenaar was er en Jan Floor, Ed, de Vrienden, het Bezoekerscentrum met Jeroen Voskuilen, Presikhaaf, IVN-KNNV en Frans Kooops, Luuk Broer, Tjada v/d Eelaart. En iedereen bemoeide zich er gelukkig tegenaan. Dat was fijn en nodig. Dat kwam dan bij de schouw/Simon Klingen allemaal samen, om soms ook nog een beslissing te kunnen nemen.

Deze bemoeizucht, maar vooral de interesse en de verhalen houden Sonsbeek levend en beschermen het park. Beschermen waartegen? De snelheid, geld, soms ook tegen onszelf.

Ik ben de Vrienden dankbaar voor de rol die zij willen vervullen. Ze doen dat voor ons Arnhemmers, niet voor een eenling, en vooral voor het park. En eigenlijk weten we heus wel dat Sonsbeek niet van ons is, Sonsbeek is van zichzelf en wij geven de verhalen door.

Ik ben de Vrienden dankbaar voor alle steun, hun meedenken, de noeste arbeid. Edzard Gelderman, ik hoop dat je het mijn opvolgers ook weer moeilijk maakt. Die aandacht verdienen ze.

Bart Lichtenberg

Kandidaat-leden Vriendenbestuur

Tijdens de algemene ledenvergadering van de Vrienden van Sonsbeek in maart worden de volgende personen voorgedragen als bestuurslid.

Roel van Dijk

Sinds 1993 woon ik in Arnhem, inmiddels in het derde huis en steeds op minder dan 200 meter van park Sonsbeek. Ik beschouw het als een bijzonder gelukkig toeval. Dan leef je ook beetje in het park met gezin, familie, vrienden en vriendjes van de kinderen. En je leeft met de veranderingen in het park, de seizoenen, de tentoonstellingen, bomen die gaan en bomen die komen. Talloze malen waren we er om te wandelen, voor kinderpartijtjes, speurtochten, nachtelijke wandelingen met olielampjes, om te schaatsen en sleetje te rijden enz. Veel elementen zijn al eeuwenoud, daar moeten we zuinig op zijn. Het staat niet zondermeer vast dat het huidige niveau van onderhoud en schoonheid gehandhaafd blijft. Daarom wil ik me graag inzetten om het park te bewaren voor toekomstige generaties en heb ik me beschikbaar gesteld om de taak van secretaris op mij te nemen.

Herma Wichman

Al 34 jaar woon ik naast Sonsbeek. In het dagelijks leven werk ik als coach en procesbegeleider in het onderwijs. Ik ben verknocht aan Sonsbeek, Zypendaal en Gulden Bodem en alle natuur eromheen. Sonsbeek is voor mij de parel van Arnhem en het mooiste park ter wereld. Vrijwel dagelijks loop ik er en geniet ik van de natuur en de cultuur in en om het park. De drie parken waarvan de Vrienden de hoeder zijn, zie ik als landgoederen. En landgoederen worden van generatie op generatie overgedragen. Wij hebben van de vorige generaties drie prachtige parken gekregen. Ik vind het belangrijk dat we daar goed voor zorgen, zodat we er met z'n allen van kunnen genieten en de parken zorgvuldig kunnen overdragen aan de volgende generatie. We mogen er trots op zijn dat we in Arnhem zulke prachtige parken hebben, met als meest opvallende kenmerk de koeien die je ziet lopen als je vanuit de binnenstad richting Sonsbeek loopt. Er zijn veel redenen om zuinig te zijn op de parken. Daar wil ik graag mijn steentje aan bijdragen.

Huig Velders

Ik heb sinds 1986 in of vlakbij Arnhem gewoond. Na vijf jaar in de Betuwe ben ik sinds een jaar weer in Arnhem en staat mijn huis op een straatlengte van park Sonsbeek. Steeds weer ben ik onder de indruk van de parken Sonsbeek, Zypendaal en Gulden Bodem. Prachtige parken waar ik me op elk moment van de dag goed voel en ook beter ga voelen. Voor mij vormen ze een bijzondere en te koesteren achtertuin. Ik draag dan ook graag bij aan dat waar de vereniging voor staat: meedenken en meewerken met alle partijen die betrokken zijn bij het behoud van de parken en de activiteiten om die ook voor de toekomst in alle pracht en met alle geheimen en bijzonderheden te behouden.

Beweegroutes gemarkeerd

Sinds begin januari zijn in park Sonsbeek drie zogeheten beweegroutes officieel in gebruik genomen.

Ze zijn 1, 2 en 3 kilometer lang en bedoeld om in het kader van gezonde lichaamsbeweging het wandelen en (hard)lopen te stimuleren. Initiatiefnemers zijn de hardloopvereniging De Loper en de Nederlandse Atletiekunie.

De officiële opening werd zondag 8 januari verricht door de bekende atleet Bram Som uit Arnhem en sport-

wethouder G. Elfrink. Dat gebeurde niet voor niets op de eerste zondag van de maand. Het is voor De Loper al een jaar de vaste dag waarop 's morgens in Sonsbeek onder bekwaame leiding gerend wordt.

De parcoursen worden aangegeven door grote 'punaises' die per afstand van kleur verschillen. Groen is voor de 3 kilometer, blauw voor 2 en oranje voor 1 kilometer.

Hierdoor kan elke parkbezoeker zeven dagen in de week en tijdens alle

seizoenen langs gebaande wegen zijn gang gaan.

Voor de doorzetters die zich op de 3 kilometer werpen, ligt er nog iets in het verschiet. Het plan bestaat om de laatste kilometer om de 100 meter te voorzien van een markering, waardoor een intervaltraining eenvoudiger wordt. Bij zo'n training wordt afwisselend hard en langzamer gelopen.

Meer informatie bij www.parklopen.nl en dennis.weijers@atletiekunie.nl

